

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

Кафедра кримінального права

Лабораторія «Інновації у сфері кримінальної юстиції»

Одеський осередок ВГО «Асоціація кримінального права України»

КОНСЕРВАТИВНО-ЛІБЕРАЛЬНІ ІДЕЇ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

Одеської науково-практичної конференції

24 листопада 2023 року

Видавництво
«Юридика»
2024

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)
К65

Відповідальний за випуск **Ю. Ю. Коломієць.**
Матеріали видано в авторській редакції.

Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 252 с.

ISBN 978-617-8263-98-0

У збірнику матеріалів Одеської науково-практичної конференції «Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права» відображено консервативні і ліберальні ідеї професорсько-викладацького складу кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», аспірантів, студентів, школярів, які цікавляться проблемами сучасного кримінального права України, а також практиків, готових до співробітництва з науковцями.

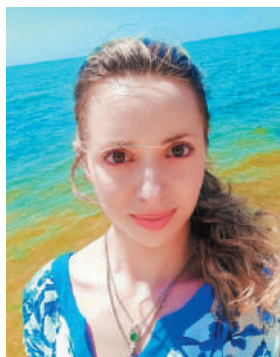
Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, практиків, небайдужих до кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням.

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)

ISBN 978-617-8263-98-0

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2024

Балобанова Дар'я Олександрівна Вимоги якості кримінального закону	64
Полянський Євген Юрійович Щодо подальшого розвитку інституту кримінального покарання в українському праві	70
Шостак Олена Миколаївна Євроцентричність українського кримінального законодавства: принцип субсидіарності та право на життя	76
Тавлуй Олена Вікторівна Контрабанда в Одесі: проблеми та шляхи подолання	82
Абакіна-Пілявська Людмила Миколаївна Окремі питання незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	86
Іванова (Кедик) Вероніка Петрівна Етика та закон: межі кримінальної відповідальності у медицині	91
Степаненко Оксана Василівна Кібернасильство як форма домашнього насильства	95
Ободовський Олександр Васильович Про об'єкт військових кримінальних правопорушень за проектом нового Кримінального кодексу України: постановка питання	102
Берш Анастасія Яковлівна Кримінальна відповідальність у контексті психічних станів, виниклих під час бойових завдань	109
Пономаренко Денис Васильович Вчинення діяння в умовах воєнного стану як кваліфікуюча ознака кримінального правопорушення	114
Камінський Петро Валерійович Перспективи удосконалення кримінально-правового впливу на явище примушування до шлюбу	121
Малишева Марина Валеріївна Кримінально-правова охорона біологічних прав людини	125
Мальцев Максим Вікторович Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки на виробництві: правовий аналіз	130
Павлова Олександра Сергіївна Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів в Одесі	134

Малишева Марина Валеріївна

аспірантка кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Наукова біографія

26 лютого 2021 року здобула ступінь магістра за спеціальністю 081 «Право» в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого на факультеті «Інститут прокуратури та кримінальної юстиції». 24 вересня зарахована на навчання до аспірантури на кафедру кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», спеціалізація «Кримінальна юстиція». Приймаю активну участь у наукових конференціях. З 2017 року практикую надання юридичних послуг та захист інтересів клієнтів в судових інстанціях та правоохоронних органах.

Наукові інтереси: кримінально-правова характеристика незаконного проведення дослідів над людиною, кримінальні правопорушення у сфері медичної діяльності.

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОВОА ОХОРОНА
БІОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ**

Проблема повноцінного функціонування людини як біологічної істоти стає актуальною у зв'язку з сучасними досягненнями у галузі біотехнології, яка може бути використана для створення біологічної загрози людині шляхом застосування біологічної зброї (біотероризму). Виникає загроза аварій на підприємствах мікробіологічного профілю, пандемій, генних мутацій внаслідок неконтрольованого поширення небезпечних біологічних бактерій, вірусів, токсинів.

Як відомо, права людини – це комплекс природних і непопорушних свобод і юридичних можливостей, що обумовлені фактором існування людини в цивілізованому суспільстві. Отже, біологічними правами людини можна вважати особливий комплекс прав людини, пов'язаних з біологічною структурою організму людини,

його біологічними потребами, існуванням та розвитком життєво важливої природи людини для задоволення певних її фізичних потреб та відповідних інтересів.

Реалізація та захист біологічних прав людини здійснюється переважно на національному рівні, тому виникає необхідність розглянути нормативне закріплення біологічних прав людини на двох рівнях в Україні: конституційному і низки галузевого законодавства.

На конституційному рівні біологічні права людини закріплені у низці статей: «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ст. 3); «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави» (ст. 16); «кожна людина має невід'ємне право на життя» (ст. 27); «кожен має право на повагу до його гідності... жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям» (ст. 28); «кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування» (ст. 49); «кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля...» (ст. 50).

На галузевому рівні біологічні права людини регулюють, зокрема: розділ IV «забезпечення здорових і безпечних умов життя», розділ V «медична допомога», розділ VI «забезпечення лікарськими і протезними засобами» Основ законодавства України «Про охорону здоров'я»; Законом України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»; Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища»; ст. 6 «кожна дитина має право на життя з моменту визначення її живо народженою та життєздатною за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я» Закону України «Про охорону дитинства» та інші.

Використання певних медичних біотехнологій пов'язане з впливом на невід'ємні процеси життєдіяльності організму людини. Не в повній мірі випробуване чи інше протиправне застосування досягнень медично-біологічних досліджень може призвести до загрози небезпеці людині. Протидія таким загрозам має впроваджуватися, зокрема, за допомогою найдійовішого засобу – кримінально-правової охорони біологічних прав людини.

Тому, в Кримінальному кодексі України (далі КК) існують спеціальні норми, які встановлюють відповідальність за скоєння діянь, пов'язаних із протиправним використанням медично-біологічних досліджень і клінічної медицини, зокрема, ст. 142

КК «Незаконне проведення дослідів над людиною», ст. 143 КК «Порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини», ст. 144 КК «Насильницьке донорство».

Кримінальний кодекс України має і більш як загальні норми, що регулюють притягнення винних осіб до відповідальності за порушення прав людини на охорону її здоров'я, зокрема, ст. 139 КК «Ненадання допомоги хворому медичним працівником», ст. 140 КК «Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником», так і спеціальні забороняючі кримінально-правові норми, що передбачають ознаки кримінальних правопорушень у сфері використання сучасних медичних біотехнологій.

Найбільш схильними до негативного втручання в медично-біологічній галузі є такі аспекти безпеки людини, як:

- Забезпечення фізичної недоторканності людини, а також право не бути підданою медичним, науковим чи іншим дослідом без добровільної згоди. В кримінальному кодексі України названі окремі види норм, що криміналізують відповідні посягання. До них можуть бути віднесені норми про відповідальність за кримінальні правопорушення, спрямовані на незаконне отримання органів та/або тканин людини. Такі кримінальні правопорушення можуть бути скоєні у сфері трансплантації, що характеризує протиправність відповідного діяння, наприклад, ст. 143 КК «Порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини» або кримінальні правопорушення, в яких мета вилучення органів та/або тканин людини є подальше використання їх для виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання в наукових дослідженнях, зокрема, ст. 144 КК «Насильницьке донорство». Щодо спеціальних норм, що містять кримінально-правові заборони в галузі, що розглядається, то з цього погляду КК містить, зокрема, ст. 142 КК «Незаконне проведення дослідів над людиною». Проте Кримінальний кодекс не закріплює відповідальність за окремі дії, такі як клонування людини, на відміну від деяких інших країн, зокрема, Франції, Німеччини, Японії, в яких використання таких технологій стосовно людини офіційно заборонено.

- Забезпечення безпеки особистої свободи людини при застосуванні до неї сучасних медичних досягнень. Система кримінально-правових норм у цій галузі формується за допомогою криміналізації таких форм посягань на людину, як дії, що порушують фізичну свободу особи, та дії, які посягають на свободу прийняття рішення щодо своєї поведінки. Прикладом таких посягань може бути таке

кримінальне правопорушення, як ст. 151 КК «Незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги». Складність полягає в тому, що особи, які надходять до психіатричного закладу протягом всього часу знаходження в такому закладі піддаються лікуванню медикаментозними засобами, частина з яких належить до антипсихотичних препаратів, застосування яких без достатніх підстав може бути прирівняне до тортур. Інших прикладом таких посягань може розглядатися ст. 149 КК «Торгівля людьми», яка містить порушення забезпечення особистої свободи людини при застосуванні до неї всіх форм експлуатації, а саме: сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо (Примітка 1 ст. 149 КК). Таким чином, передбачене визначення експлуатації дозволяє відносити до неї і таку форму протиправних дій відносно людини, як експлуатація фізіологічних властивостей чи функцій організму людини, зокрема, за допомогою сучасних біомедичних досліджень, наприклад, незаконне використання особи для проведення дослідів над людиною без її згоди, застосування допоміжних репродуктивних технологій та інше.

- Забезпечення безпеки людини у контексті захисту права на конфіденційність інформації, яка пов'язана з отриманням медичної допомоги та застосуванням медичних досліджень. Зміст такої інформації складають відомості про факт звернення пацієнта за медичною допомогою, про стан його здоров'я, про можливі методи надання медичної допомоги, про можливі альтернативи запропонованому медичному лікуванню; відомості особистого характеру, отримані від пацієнта. Стосовно відповідальності у цій галузі, то прикладом є ст. 132 КК «Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби».

На міжнародному рівні біологічні права і біомедичні права в більшості закріплені в рекомендаційних актах. Однак необхідно виокремити положення Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину. Реалізація цих прав обумовлена розширенням міжнародного співробітництва в біомедичній сфері.

Зміст норм в національному законодавстві та міжнародно-правових норм в галузі кримінально-правової охорони біологічних прав людини дозволяє зробити висновок щодо необхідності подальшого розвитку і вдосконалення відповідних норм у зв'язку з стрімким прогресом в галузі біотехнологій.

Список використаних джерел

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
2. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України 17 травня 2018 року № 2427-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text>
3. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
5. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини : Конвенція про права людини та біомедицину від 4 квітня 1997 року № 994_334. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334
6. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page#Text>
7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Ключові слова: біологічні права людини, кримінальне право, кримінальні-правопорушення, кримінально-правова охорона, експлуатація фізіологічних властивостей, біотехнології, проведення дослідів над людиною.

Key words: biological human rights, criminal law, criminal offenses criminal law protection, exploitation of physiological properties, biotechnology, conducting experiments on humans.

Науковий керівник:

Стрельцов Євген Львович – доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, повний кавалер ордена «За заслуги», зав. лабораторії «Інновації у сфері кримінальної юстиції» Національного університету «Одеська юридична академія».